

Téma:

**SZAKPOLITIKAI TANULMÁNY –
AGRÁRPOLITIKA**

Időszak:

2013. május

Dátum:

2013. június 20.

SZÁZADVÉG
ALQJITVÁNY

SZÁZADVÉG
gazdaságkutató zrt.

STRATEGOPOLIS
KÖMÉNYPOLITIKAI TANULMÁNYOK ÉS ELEMZÉSEK KUTATÓ ZRT.

Az anyag az NFM_SZERZ/378/1 (2012) számú
szerződés teljesítésére készült.

Tartalom

Vezetői összefoglaló.....	2
1. Monitoring	3
1.1 Agrár-külkereskedelem első negyedéves változásai	3
1.2 Az élelmiszerek fogyasztói árának változása májusban	4
1.3 Termelő árak májusi változása	4
1.4 A mezőgazdaság GDP-hez való hozzájárulása 2013. első negyedévében	6
1.5 Jogszabályi összefoglaló az agrárágazatot érintő főbb változásokról	7
1.6 2014-2020 időszak tervezésével kapcsolatos összefoglaló.....	8
1.7 Az ÚMVP forrásfelhasználásának jelenlegi helyzete	9
2. Elemzés	12
2.1 A termelői csoportok tevékenysége Magyarországon.....	12
2.2 Szántóföldi növénytermesztési ágazat bemutatása	16
2.3 Élelmiszerpazarlás hazai alakulása	20

Vezetői összefoglaló

A KSH június elején közzétett adatai szerint 2013. első negyedében az agrár-külkereskedelem a nemzetgazdasági export egészével ellentétben közel 2 százalékkal bővült. A pozitív agrár-külkereskedelmi egyenleg 784 millió euró volt, mely megegyezik az előző év azonos időszakával. Az agrár-export a teljes nemzetgazdasági export 9,5 százalékát tette ki a három hónapban, míg az agrár-import 6,1 százalékot képviselt. Az agrár-egyenleg a teljes nemzetgazdasági szaldó 45 százaléka. Az I. negyedévben a GDP vonatkozásában a mezőgazdaság hazai teljesítménye az előző év azonos időszakához képest 12,3 százalékkal növekedett.

Májusban az élelmiszerek fogyasztói ára mérsékelten növekedett, az előző hónaphoz viszonyítva 0,6 százalékkal. Az idényáras élelmiszerek (burgonya, friss zöldség, gyümölcs) fogyasztói ára ezt jelentősen meghaladó mértékben 7,2 százalékkal emelkedett.

A 1322/2013. (VI. 12.) Kormányhatározat elfogadta a 2014-2020-as időszakra vonatkozó, eddig megalkotott operatív programok tartalmát, valamint a Partnerségi Megállapodás jelenlegi változatát. A jelentős determinációval bíró operatív programok (pl. KEHOP) forrásainak szűkülése veszélyezteti a vidékfejlesztési program egyes célkitűzéseit (pl. öntözésfejlesztés), az öntözővíz mezőgazdasági területekre való eljuttatásához szükséges források a KEHOP-ból rendkívül korlátozott rendelkezésre állása miatt.

Az EU által biztosítandó sablonok, iránymutatások és EMVA Rendelet jelenlegi hiánya miatt a Vidékfejlesztési Program tervezése nem tud párhuzamosan haladni a többi operatív program előkészítésével. Ez a Partnerségi Megállapodást követő OP benyújtás során különleges, a jelenleg ismert szabályozás tervezet szerint mulasztásos helyzetet eredményezhet.

Az UMVP forrásfelhasználási mutatói az év első négy hónapjában a kötelezettségvállalás és a kifizetés szempontjából ellentmondásosan alakultak. A kifizetések előrehaladásával szemben a kötelezettségvállalás állománya csökkent. A visszahulló források elsősorban önerős hiánya miatt jelentős részben a beruházásokat célzó támogatási intézkedéseknél jelentkeznek. A mintegy havi 1,25 százalékos kifizetési teljesítménnyel számolva azonban 2015- végéig az intézményrendszer 96-97 százalékban képes lesz a források kihelyezésére.

Az agrárágazat vállalkozásainak támogatása és a vidék népességmegtartó erejének növelése érdekében, az eddigi tapasztalatok alapján fontos a termelői csoportok további támogatása. A kisebb méretű gazdaságok piaci érvényesülése elsősorban a jól szervezett szövetkezeti forma előnyeit kihasználva biztosítható.

Az agrárgazdaság húzóágazata a növénytermesztés. 2012-ben a teljes agrárexport a 37 százalékát a növényi termékek tették ki. Az egyre szélsőségesebbé váló időjárás jelentősen befolyásolja a terméseredményeket, ezáltal a gazdálkodói jövedelemtermelő képességet. Ezek kiküszöbölése, valamint a klímaváltozáshoz történő adaptáció, ezáltal a kiegyensúlyozott piaci viszonyok megteremtése az agrárpolitikai központi eleme kell legyen.

1. Monitoring

1.1 Agrár-külkereskedelem első negyedéves változásai¹

A KSH június elején tette közzé legfrissebb, 2013. január-márciusról szóló statisztikai adatait, mely arra enged következtetni, hogy, a 2012-es súlyos aszály okozta terméskiesés és export árualap csökkenés ellenére is marad növekedési erély 2013 elején az agrár-külkereskedelemben. Az előző évi bázis rendkívül magasra tette a mércét, így nehezen túlszárnyalható alapot képzett. Az agrár-külkereskedelemben tehát kedvező jelenségekről lehet beszámolni. **Elsők között érdemel említést, hogy agrárkivitelnk az első negyedévben a nemzetgazdasági export egészével ellentétben bővült.**

2013 első három hónapjában az agrár-exportban 1,93 százalékos növekedés volt jelen, mellyel meghaladta az 1,9 milliárd eurót. Az import 2,69 százalékos növekedést realizált az előző év azonos időszakához viszonyítva, mely 1,1 milliárd eurót tett ki. A **pozitív agrár-külkereskedelmi egyenleg** az év három hónapjában 784 millió euró volt, mely megegyezik az előző év azonos időszakával. Az **agrár-export a teljes nemzetgazdasági export 9,5 százalékát tette ki** a három hónapban, míg az agrár-import 6,1 százalékot képviselt. Figyelmet érdemlő, hogy **az agrár-egyenleg a teljes nemzetgazdasági szaldó 45 százaléka.**

A exportszerkezetben az előző évihez viszonyítva jelentős elmozdulás történt, 20 százalékkal nőtt az élelmiszerkészítmény, ital és dohány és 8 százalékkal az élő állat és állati termékek kivitele, míg az eddig legnagyobb arányt képviselő növényi termékből 17,5 százalékkal kevesebbet exportáltunk. A növényi termékek számottevő csökkenése egyértelműen a tavalyi gabonatermés drámai visszaeséséből következik. Ennek eredményeként **2013-ban lényegesen kisebb árbevételre számíthat a gabonaexport**, mint a korábbi években. Jóllehet a keresleti piac viszonylag magasan tartja a gabona világpiaci árát, hiszen a készletek feltöltése szívó hatást fejt ki a terménypiacokra, az árszint, az idej jó terméskilátások ismeretében csökkenő tendenciát követ.

A behozatal, exportnál kissé erőteljesebb növekménye ellentétes előjelű folyamatokról számol be, hiszen az agrár-import felét adó élelmiszerkészítmények, behozatala mintegy 3,3 százalékkal csökkent. Ez azért meglepő, mert a magasabb hozzáadott értékkel rendelkező termékek behozatala az elmúlt években töretlen volt. Ez a változás némiképp módosított az import szerkezetén is az élő állat- és állati termékek összevont behozatala 6,7 százalékkal a növényi termékek importja 9,6 százalékkal nőtt.

A fő áruosztályokat vizsgálva megállapítható, hogy az exporton belül a legnagyobb növekedést az élő állat (79,6 millió euró), az élelmiszeripar melléktermékei és hulladékai, és elkészített állati takarmány (175,8 millió euró), az ital, szesz és ecet termékek (123,3 millió euró), valamint a dohány és feldolgozott dohánypótló termékek (32,4 millió euró) értéke el.

¹ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qkt001.html

Élő állaton belül az élősértésből 72 százalékkal többet exportáltunk, mint egy éve, de 49 százalékkal megnőtt az élő baromfi kivitele is. Az ital, szesz termékeknél az etilalkohol megnövekedett kiviteléről beszélhetünk, míg a dohány esetében szivar, és dohánytermékek exportja nőtt meg.

Az importon belül jelentősebben, 42 százalékkal megnőtt a feldolgozott húsok behozatala, mely mögött elsősorban feldolgozott sertéshúst behozatal bújik meg. Érdemes kiemelni, hogy az elmúlt egy évben folyamatosan csökkent a feldolgozott húsok egyenlege. Hollandia, Lengyelország felismerte a hazai kínálati nehézségeket, így az elmúlt években megtorpedózták hazánkat a gyengébb minőségű import sertéshússal. Az importon belül meghatározó csoport a tejtermékek és a madártojás, ezen áruosztály behozatalának értéke 42 százalékkal nőtt az előző évhez képest, mellyel így meghaladta 85,6 millió eurót.

1.2 Az élelmiszerek fogyasztói árának változása májusban

Az infláció enyhe növekedést mutatott májusban² az előző hónaphoz képest, de még így is történelmi mélypontot ért el. A csökkenésben leginkább a villamos energia, vezetékes gáz és a távfűtés, valamint az üzemanyagok árának csökkentése/csökkenése áll. Az élelmiszerek ezt visszafogott áremelkedéssel ellensúlyozták. A KSH által publikált adatok alapján **az élelmiszerek fogyasztói ára mérsékelten növekedett, az előző hónaphoz viszonyítva 0,6 százalékkal**. A főcsoporton belül jelentősen drágultak az idényáras élelmiszerek (burgonya, friss zöldség, gyümölcs) (7,2 százalék). Az idényáras élelmiszerek nélkül az élelmiszerek ára 0,4 százalékkal csökkent. Olcsóbb lett a tojás (-4,1 százalék), a baromfihús (-2,0 százalék), a sertéshús (-1,3 százalék), a péksütemények és a cukor (egyenként -1,1 százalék).

Az élelmiszerek ára az előző év azonos időszakához viszonyítva 3,7 százalékos növekedést ért el, mely jóval kedvezőbb az előző év második felére jellemző 7 százalékos áremelkedési szinttől. Az előző év azonos hónapjához képest több termék ára is jelentősen emelkedett májusban. Különösen nagymértékben drágult a burgonya (38,0 százalék), a friss zöldség (17,7 százalék), a liszt (11,3 százalék), a friss gyümölcs (10,0 százalék), a szalámi, szárazkolbász, sonka (7,5 százalék), és a sertéshús (5,4 százalék). Pozitív fordulat, hogy a burgonya árának növekedési üteme a felére csökkent az előző év májusában elért növekedéshez képest. Visszafogott mértékben nőtt a marhahús (3,2 százalék), a baromfihús (2,5 százalék), a sajt (2,0 százalék), a tej (1,2 százalék), és a kenyér (1,0százalék) ára. Csökkent a péksütemények (1,0 százalék), a tejtermékek (sajt nélkül) (-1,9 százalék), a cukor (-3,8 százalék), és a tojás (-16,8 százalék) ára.

1.3 Termelői árak májusi változása

Az élelmiszerek hazai árának rendeződése, egyértelműen a kedvező világpiaci terméseredményekről szóló előrejelzésekkel hozható összefüggésbe. Az elmúlt hónapban a világ

² http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qsf001.html

valamennyi térségéről kedvező kilátások láttak napvilágot, a gabonapiac szempontjából a legmeghatározóbb a havi USDA³ jelentés, mely a 2013/2014-es gazdasági évre vonatkozóan a világ búzatermelésének rekordját prognosztizálja 701, millió tonnával, mely az előző szezonhoz viszonyítva 45,5 millió tonnával több. A jelentés továbbá a Fekete-tengeri régióra 29,9 millió tonnával, mag az EU27-re 6,7 millió tonnával nagyobb termést remél. A kukoricatermés esetében is nagyok kedvezőek a világpiaci terméskilátások, 965,9 millió tonnára becsülik a teljes mennyiséget, sőt vannak olyan elemzők, akik szerint az idei kukoricatermés akár rekordot is dönthet. A legnagyobb mértékű növekedést az USA-ra, Fekete-tenger régiójára, valamint az EU-ra prognosztizálják.

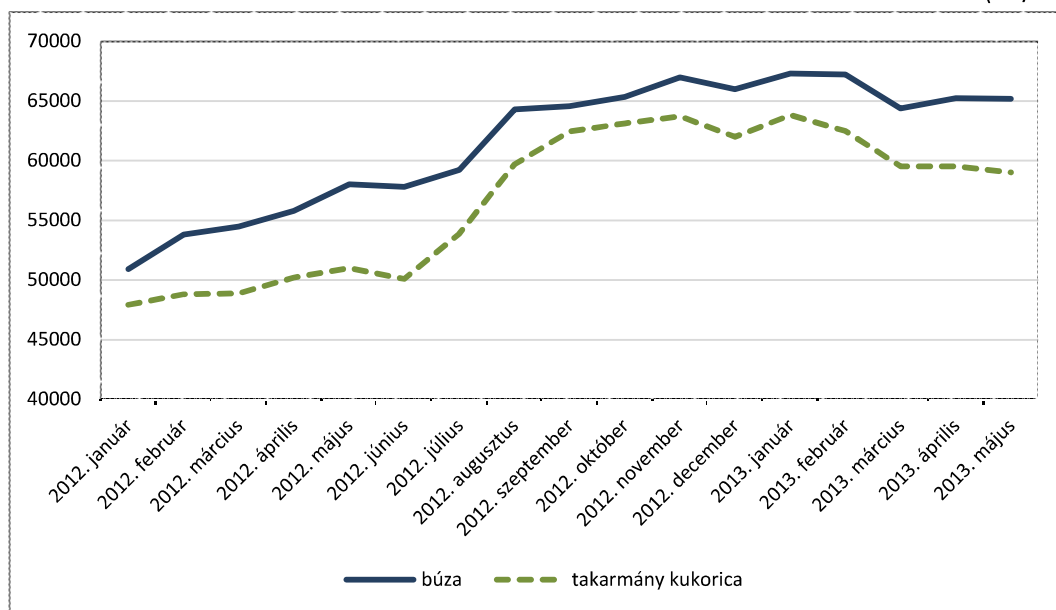
A kedvező terméskilátások ellenére is alakultak ki a világban időszerű terméseredményeket veszélyeztető aggodalmak. A búza ára májusban éppen ezért 260 USD/tonna között ingadozott, melyet a kedvező kilátások mellett az Oroszországban és Ukrajnában az eredményeket veszélyeztető szárazság befolyásolta. Párizsban a búza jegyzése a hónapban 15 százalékos csökkenést, 210 euró/tonnára. Magyarországon a búza ára májusban alapvetően csökkent 68 ezer Ft/tonnáról 64 ezer Ft/tonnára. A némi csökkenés az előző év azonos hónapjához viszonyítva még mindig 9 százalékos növekmény, tavaly májusban 59 ezer Ft/tonna volt a búza ára.

A kukorica árát is hasonló gazdasági folyamatok alakították, melynek eredményeként május elején a jegyzése 283 USD/tonnáról 256 USD/tonnára csökkent a chicagói árutőzsdén. A kukorica esetében - a búzával ellentétben - nem volt jellemző jelentősebb mértékű csökkenés, az egész hónapban 215 euró/tonna körül ingadozott az ára. Emiatt a hazai árak is stagnáltak, egész hónapra 60 ezer Ft/tonna jellemezte a kukorica termelői árát, mely az előző év azonos időszakához viszonyítva 20 százalékos növekedés.

A búza és a kukorica esetében is látható, hogy a kedvező kilátások ellenére nem tudnak az árak a tavalyi 50 000 Ft/tonna körüli árszintre visszarendeződni, így az évben a jelenlegi árszínvonal stagnálását, vagy némi csökkenését lehet prognosztizálni.

³ <http://usda.mannlib.cornell.edu/MannUsda/viewDocumentInfo.do?documentID=1194>

1. ÁBRA: A BÚZA ÉS A TAKARMÁNYKUKORICA HAZAI TERMELŐI ÁRÁNAK VÁLTOZÁSA (FT/TONNA)

forrás: PÁIR

Az AKI PÁIR⁴ adatbázis szerint a vágósertés termelői ára 479 Ft/kg hasított súly volt 2013 első öt hónapjában, mely 5,4 százalékos emelkedés az előző év azonos időszakához viszonyítva. A termékpálya további fázisában is növekedtek az árak, így a darabolt sertéshús (karaj, tarja) vágóhídi feldolgozó ára is 5,4 százalékkal emelkedett.

A zöldség-gyümölcs termékek termelői árában elsősorban a szezonális miatt némi növekedés volt megfigyelhető. A legnagyobb áremelkedést a szamóca érte el, hiszen az idei év 1600 Ft/kg felvásárlási ára 60 százalékkal volt magasabb, mint egy évvel korábban. A sárgarépa ára 158Ft/kg-ra emelkedett köszönhetően a készletek közelgő kimerülésének. Az alma ára csökkent az olasz és osztrák import miatt.

1.4 A mezőgazdaság GDP-hez való hozzájárulása 2013. első negyedében

A mezőgazdaság 2013 első negyedében ismét pozitívan járult hozzá a GDP-hez. A KSH által publikált számok alapján a hazai bruttó termék volumene⁵ az első negyedévben 0,9 százalékkal csökkent, mely elsősorban a naptárhatással magyarázható. A visszaesés ellenére a mezőgazdaság a hazai teljesítmény húzóágazata volt. Az I. negyedévben **a GDP vonatkozásában a mezőgazdaság hazai teljesítménye** az előző év azonos időszakához képest **12,3 százalékkal növekedett**. Egy hónapot vizsgálva látható, hogy a mezőgazdaság hozzáadott értéke az előző

⁴ <https://pair.aki.gov.hu/pair-public/>

⁵ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_gpt001.html

negyedévhez viszonyítva pedig 27,6 százalékos növekedést ért el. Az ágazat első negyedévre jellemző magas hozzáadott értéke a tavalyi alacsony bázis mellett az első negyedévben jelen lévő viszonylag magas felvásárlási árakkal is magyarázható. Elemzők szerint az ágazat GDP-hez való hozzájárulása 2013-ban meghatározó lesz, sokan emlegetik a 2011-es évhez hasonlóan húzóágazatnak. Előrejelzések szerint van is arra esély, hogy a mezőgazdaság 0,7 százalékban járjon hozzá a bruttó hazai termékhez.

Felhasználási oldalon a pozitív agrár-külkereskedelmi egyenleggel járult hozzá a mezőgazdaság a GDP-hez. Tehát a nettó exporti pozíciójával az ágazat ellensúlyozni tudta a belső felhasználás visszaesését is.

1.5 Jogszabályi összefoglaló az agrárágazatot érintő főbb változásokról (2013. május 15 – június 15.)

1269/2013. (V. 17.) Kormányhatározat a háztáji gazdálkodás feltételeinek megteremtése érdekében teendő intézkedésekről

A Kormányhatározat felhívja a Vidékfejlesztési Minisztert, hogy indítson programot a háztáji gazdálkodás elősegítése érdekében, különös tekintettel a burgonya felhasználási alprogramra.

A Kormányhatározat jelentősége, hogy az önellátás megteremtése érdekében eddig indult kezdeményezéseket támogatja, kiterjeszti. Ez különösen a hátrányos helyzetű térségekben hangsúlyos intézkedés. Fontos azonban megjegyezni, hogy a „háztáji” fogalomköre nem azonos a jelenleg köztudatban élő, a lakóhely (pl. családi ház) közvetlen környezetében megtermelhető mezőgazdasági javakkal. A „háztáji” kifejezés jelentése a rendszerváltás előtt a termelő szövetkezetektől „házhoz” kihelyezett, azaz a munkavállaló közvetlen lakókörnyezetében, általában hízlatásra kiadott állatállományt jelentette, amelyhez a takarmány, a technológia (gyógyszerezés, kiadandó takarmánymennyiségek, stb.) is meghatározott volt. Annak érdekében, hogy a fogalom azonos tartalommal bírjon mindenki számára, javasolt az erre vonatkozó tájékoztatás kibővítése.

1322/2013. (VI. 12.) Kormányhatározat a 2014–2020 közötti európai uniós fejlesztési források felhasználására irányuló programozási dokumentumok tervezésével kapcsolatos aktuális feladatokról

A Kormányhatározatban foglaltak szerint a Kormány elfogadta az eddig megalkotott operatív programok tartalmát, valamint a Partnerségi Megállapodás jelenlegi változatát. Meghatározza az egyes operatív programok strukturális és kohéziós alapokból történő finanszírozásának arányait és rendelkezik mind az EU Bizottságával, mind pedig a hazai társadalommal történő egyeztetések lefolytatásának megkezdéséről.

A vidékfejlesztési programozás szempontjából fontos aspektus, hogy az egyes operatív programok forrásainak pontos ismerete segíti a többalapú finanszírozásban megvalósuló támogatási lehetőségek kialakítását (pl. CLLD – közösségvezérelt helyi fejlesztések). Ezt azt

jelenti, hogy a több alapú finanszírozás pontos pénzügyi tervezése elől az elvi akadályok elhárultak. A jelentős determinációval (2014-2020-as periódusra áthúzódó kötelezettséggel) bíró operatív programok (pl. KEHOP) forrásainak szűkülése ugyanakkor veszélyezteti a **vidékfejlesztési program egyes célkitűzéseit (öntözésfejlesztés)**, mivel félő, hogy az öntözővíz mezőgazdasági területekre való eljuttatásához szükséges források a KEHOP-ból rendkívül korlátozottan állnak majd rendelkezésre.

35/2013. (V. 22.) VM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiák LEADER fejezetének végrehajtásához 2013-ban nyújtandó támogatások részletes feltételeiről

A rendelet részletesen szabályozza az EMVA forrásból a IV. tengelyre allokált források lehívásának (pályázatok benyújtásának) rendjét. A pályázatok az egyes LEADER Helyi Akciócsoportok Helyi Vidékfejlesztési Stratégiájához illeszkedő közösségi és vállalkozási célú fejlesztések lehetnek, széles körben meghatározva, 200 ezer és 50 millió Ft közötti támogatási összeggel. A pályázatok 2013. június 17 – augusztus 31. között kerülhetnek benyújtásra, vagy forráskimerülés esetén ennél előbbi záró dátumot is meghatározhat a Minisztérium.

A rendelet jelentősége, hogy a jelenlegi vidékfejlesztési program IV. tengelyén lévő források lekötését elősegíti oly módon, hogy ezek a források egy-egy helyi közösség által meghatározott fő fejlesztési célokat szolgáljanak. Így a felhasznált pénzeszközök szorosabb helyi érdekek mentén, valóban az adott terület igényit szem előtt tartva kerülnek felhasználásra. **Tekintettel a IV. tengely kifizetési adataira** (2013. május 31-i adat szerint 24,3 százalék a tengelyre jutó forrásokból) elengedhetetlenül **fontos, hogy a megnyíló LEADER pályázati kör sikeres legyen.** Ez – az eddigi tapasztalatokat figyelembe véve – a projekteket elbírálók, értékelők segítő, pozitív hozzáállásán is jelentősen múlik majd.

1.6 2014-2020 időszak tervezésével kapcsolatos összefoglaló

A legfontosabb előrehaladás a Vidékfejlesztési Program tervezési munkáival kapcsolatosan, hogy **2013. május 31-re elkészült a VP és a Partnerségi Megállapodás (PM) következő verziója**, amely a tervezéssel kapcsolatos további kormányzati döntések és az operatív programok társadalmazásának, a tervezési folyamat szakmai és civil szervezetek elé tárásának alapja is.

Az elkészült Partnerségi Megállapodás Brüsszelbe való benyújtásától számítva az EU Bizottságának maximum hat hónap áll rendelkezésére, hogy arról véleményt alkosson, kiegészítést kérjen. Mindaddig ez a határidőn messze belül megtörtént (hetek alatt), amely szintén elengedhetetlenül fontos az operatív programok – így a Vidékfejlesztési Program – mielőbbi elfogadásához is; azonban eddig csak informális benyújtás történt, szakértői szintű egyeztetésekkel. Ez azokra az esetekre is igaz, amikor a személyes megbeszéléseken, magas szinten képviselte Magyarországot a tervezési folyamatokat összefogó Nemzetgazdasági Minisztérium (NGM) és a Nemzeti Tervezési Hivatal (NTH), de hivatalos tagállami PM benyújtás nem történt.

A Vidékfejlesztési Program tervezése nem tud párhuzamosan haladni a többi operatív program elkészítésével, mert a DG AGRI (az EU Bizottság Mezőgazdasági Főigazgatósága) a tervezéshez kötelezően alkalmazandó **sablonokat**, az egyes fejlesztési területeket értelmezendő **iránymutatásokat**, illetve legfőképp magát az **EMVA rendeletet sem alkotta meg** végleges formájában. Folyamatosan kerülnek kiadásra a fent említett dokumentumok, de ahhoz, hogy a végleges Program megalkotásra kerülhessen, kialakult uniós jogszabályi háttér szükséges.

Különleges helyzet állhat elő a VP és a Partnerségi Megállapodás tekintetében, ugyanis a jelenlegi uniós (tervezett) szabályozás szerint a PM elfogadását követően a tagállamnak legkésőbb fél éven belül be kell nyújtania operatív programjait, így a VP-t is. Amennyiben viszont a PM elfogadása jóval hamarabb megtörténik, mint az uniós EMVA rendelet véglegesítése, **előfordulhat, hogy** az EU „mulasztása” – az EMVA rendelet késedelmes elfogadása – miatt **nem lesz lehetséges megfelelő időkorlátokon belül teljesíteni a Vidékfejlesztési Program benyújtását**. Mivel a minden alpra (operatív programra) érvényes Közös Stratégiai Keret rendelete is csak tervezet szintjén létezik, így a későbbiekben ez a helyzet még módosításra kerülhet.

Tekintettel arra, hogy az EU a 2014-2020-as időszakban szorosabban vizsgálja majd a ténylegesen felmerülő fejlesztési igények és a tagállam által arra adott válaszok összefüggéseit, kifejezetten nagy hangsúly helyeződik a valós fejlesztési igények feltárására és a lehetőségekkel, erősségekkel való összehangolására. Minden fejlesztési igényt elsősorban közhiteles (KSH, EUROSTAT) adatbázisból származó adatokkal, indikátorokkal bizonyítottnak kívánja látni a Bizottság; ez természetesen nem csak VP tekintetében érvényesülő irányelv. Ez a munka a VP esetében olyan SWOT elemzés összeállítását jelenti, amelyre több alkalommal egész napos műhelymunkákat szervezett a tervezésben részt vevő szakértői munkacsoport. Így továbbra is a VP alapját képző SWOT értékelés összeállítására és az egyes SWOT megállapítások indokoltságának alátámasztására kerül a legnagyobb hangsúly.

Az adattartalmak feltárása során kiderült, hogy nem lehetséges kizárólag a fenti forrásokból megadni a SWOT állítások (erősségek és gyengeségek oldali) alátámasztását. Ez különösen a kontextus indikátorok tekintetében jelentős kérdés, ugyanis az EU kezdeti iránymutatása szerint az 54 db indikátort tartalmazó lista felhasználásával kellett volna lefedni valamennyi tagállamnak a saját SWOT állításait. Természetesen vannak olyan SWOT állítások minden tagállamban – így Magyarországon is – amelyek mellé nem „társítható” a megadott indikátor-listából megfelelő mutató. Ennek megfelelően egyéb, lehetőleg idősoros felméréssel bíró adatbázisok is felhasználásra kerülnek, melyek jelen állapot szerint a DG AGRI által is elfogadhatóak.

1.7 Az ÚMVP forrásfelhasználásának jelenlegi helyzete

A 2013. január 31-i állapothoz képest történt előrehaladást az első táblázat adatai tartalmazzák. Az adatok a jelenlegi vidékfejlesztési program forrásaihoz viszonyított értékeket mutatják.

1. TÁBLÁZAT - AZ UMVP KÖTELEZETTSÉGVÁLLALÁSI ÉS KIFIZETÉSI ADATAI (SZÁZALÉK)

TENGEY	KÖTELEZETTSÉGVÁLLALÁS		KIFIZETÉS	
	2013. jan. 31.	2013 máj. 31	2013. jan. 31.	2013 máj. 31.
I. tengely	96,2%	93,9%	52,7%	58,3%
II. tengely	103,8%	98,8%	64,0%	67,9%
III. tengely	77,7%	79,8%	40,9%	45,2%
IV. tengely	57,6%	55,9%	16,7%	24,3%
I-IV. tengely összesen	92,4%	91,5%	52,9%	57,9%

Forrás: MVH Pénzügyi Igazgatóság

Általánosan elmondható, hogy a **kötelezettségvállalási és a kifizetési adatok egymással ellentétesen mozogtak** (a kötelezettségvállalás állománya csökkent). Ennek legfőbb oka a „bedőlt” projektekre megítélt támogatások lemondása, a kedvezményezettek visszalépése, jóval kisebb mértékben pedig a jogosulatlan felhasználás miatti elvonás. Ezek a visszalépések sajnálatos módon jelentős mértékben a potenciális beruházásokat célzó támogatási intézkedéseknél jelentkeznek. Ennek legfőbb oka **az önerő hiánya, melynek következtében a gazdálkodók pozitív támogató határozat birtokában sem képesek elkezdeni beruházásaikat**, mivel a támogatás utófinanszírozásban valósul meg (az EU által megszabott módon). Ez rávilágít a hitelezési gyakorlat jelenlegi helyzetére is, illetve felhívja a figyelmet a lehetséges pénzügyi eszközökkel kapcsolatos tennivalókra a következő programozási időszak tekintetében.

Az elmúlt négy hónapban a program egészére vonatkozó mintegy 5 százalékos előrehaladás a kifizetéseket illetően, azt jelzi, hogy a jelenlegi forrás-kihelyezési ütemezés nagy valószínűséggel lehetővé teszi a 2015. december 31-ig történő teljes forráslehívást. A jelenlegi forrásokra kötelezettségvállalás és kifizetés eddig tehető, a gyakorlatban a végső pénzügyi zárás 2015. október 31-i dátummal történik. Minden, eddig kifizetett támogatás jogosult költségnek minősül egy tagállam részéről, ezt követően azonban nem tehető a 2007-2013-as időszak keretének terhére kötelezettségvállalás, illetve kifizetés. Ezt az un. n+2-es szabály biztosítja.

A mintegy havi 1,25 százalékos kifizetési teljesítménnyel számolva így a hátralévő 31 hónap alatt mintegy 96-97 százalékban képes lesz a források kihelyezésére a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal. A kifizetések természetesen nem ilyen lineáris módon valósulnak meg, így várható, hogy a források teljes lekötése megtörténik és kifizetésre kerül. Ennek érdekében az Irányító Hatóság folyamatosan figyeli az egyes intézkedések teljesítményét, a potenciális kedvezményezettek érdeklődését. Szükség esetén olyan forrásátcsoportosításokat hajt végre, amely a források megfelelő mértékű felhasználását szolgálja.

Természetesen továbbra is érvényben van, hogy teljes forráshelyzet-képet a program zárásakor kapunk, mindaddig pillanatnyi állapot-felvételezésre van lehetőség, amelyet számos korrekciós tényező terhel. A programidőszak vége felé haladva e bizonytalansági tényezők mértéke zsugorodik, egyre nagyobb pontossággal adhatók meg az adatok.

Amennyiben forrásmaradvány mutatkozik a tengely kereteit illetően, azt egyrészt gyorsan kivitelezhető, jellemzően eszközbeszerzésre irányuló kiírásokkal még 2015-ben is lehet kezelni (gépbeszerzés), másrészt a maradványforrásokat át lehet csoportosítani a II. tengely terhére, ezen belül leginkább a kedvezőtlen adottságú területek (KAT) támogatása intézkedésre. Az EU Bizottság álláspontja szerint ez utóbbi kívánatosabb, tekintettel a környezet-fenntartási – környezetgazdálkodási uniós célkitűzésekre.

2. Elemzés

2.1 A termelői csoportok tevékenysége Magyarországon

A termelői csoportok (továbbiakban: TCS) megalakítását az európai uniós csatlakozási szerződés aláírása tette lehetővé Magyarországon. Az agrártárca először 2003-ban részesítette támogatásban a megalakuló termelői csoportokat. Ezek az egy-egy ágazathoz kötődő értékesítő szervezetek váltották fel a korábban költségvetési támogatással létrejött beszerző, értékesítő szövetkezeteket (BÉSZ-eket), amelyek rendszerét a Közösség nem fogadta el, mint a strukturális hiányosságok kezelésének hatékony eszközét, de három éves derogációt biztosított a szövetkezetek további támogatására, megerősítésére.

Az Európai Unióban a '70-es évektől egészen 2000-ig működött a termelői csoportok támogatási jogcíme, akkor azonban úgy ítélték, hogy a 15 régi tagállamban betöltötte szerepét és további alkalmazását indokolatlannak minősítették. A 2004-en csatlakozó 10 (majd további két) tagállam esetében azonban ugyanazok a szerkezeti problémák jelentkeztek, mint a kontinens nyugati felén néhány évtizeddel korábban, ezért ésszerű döntés volt a támogatási jogcím ismételt életre hívása. A döntéseket meghozó tagállamok azonban a termelői csoport rendszert nem igazították az új igényhez, csupán változatlan formában felkínálták és a mögöttes elismerési rendszer kidolgozását az egyes tagállamokra bízták.

A vidékfejlesztési támogatások között először a 85/2002. (IX. 18.) FVM rendelet a termelői csoportokról, majd a 81/2004. (V. 4.) FVM rendelet a termelői csoportokról szabályozta a termelői csoportok elismerési rendszerét és az elismerés megszerzésének eljárási rendjét. E rendeletnek megfelelően a termelői csoport mezőgazdasági termelők (kivéve a zöldség-gyümölcs ágazatot) olyan közössége, ahol a termelés a tagsági viszonyt létesítő magángazda vagy jogi személy felelőssége, az értékesítés – és igény esetén további szolgáltatások széles körének biztosítása – pedig a szövetkezeti vagy Kft. formában megalakult csoport feladata. Az elmúlt 10 évben a rendeletet számtalanszor kellett a változó körülményekhez igazítani a fejlődés folyamatos biztosítása érdekében, de az alapelv megmaradt: a jogszabályi feltételeket teljesítő és ezt pályázatban is igazoló szervezet a Vidékfejlesztési Minisztériumtól elismerési határozatot nyerhet, amely támogatási jogosultságot biztosít számára.

A támogatás alapvetően a megalakulás és a működés költségeinek fedezetére szolgáló összeg, amelyet öt éven át egyre csökkenő részletekben kaphat meg az elismert termelői csoport, a tagi termék értékesítéséből származó árbevétel százalékos arányában. Az egy csoport által elnyerhető legmagasabb összeg mintegy 100 millió forint, amely a működés biztosításán felül rendszerint beruházások megkezdésére is lehetőséget biztosít. A támogatási rendszer a 2004-2007 között működtetett Nemzeti Vidékfejlesztési Terv és a 2007-2013-ig tartó Darányi Ignác Terv Új Magyarország Vidékfejlesztési Programja keretében sem változott jelentősen.

A termelői csoport támogatási jogcímet a 2004 óta csatlakozó országok, illetve a jelenleg is csatlakozás előtt állók közül kevesen alkalmazták. Ennek ellenére **2014-től kezdődően a termelői csoportok szerepe a vidékfejlesztés rendszerében megerősödni látszik** és kiterjed minden tagországra.

A termelői csoportok helyzete

2013. június 1-én 224 termelői csoport működik az országban. A **termelői csoportok** által minden évben a Vidékfejlesztési Minisztérium részére megküldött jelentések feldolgozása alapján elmondható, hogy a csoportok **száma folyamatos emelkedést mutatott 2009-ig**. Ezt követően – köszönhetően a koncentráció megindulásának – számuk kis mértékben csökkent. A csoportok által összefogott tagok számában mutatkozó változások inkább köthetők a beszámoló jelentések pontatlanságához, mint tényleges csökkenéshez. Az árbevételi adatok pedig – a legjelentősebb, gabona ágazat által jelentősen befolyásolva – a piaci és éghajlati változásokat követik.

2. TÁBLÁZAT: A TERMELŐI CSOPORTOK FŐBB ADATAI (2007-2011)

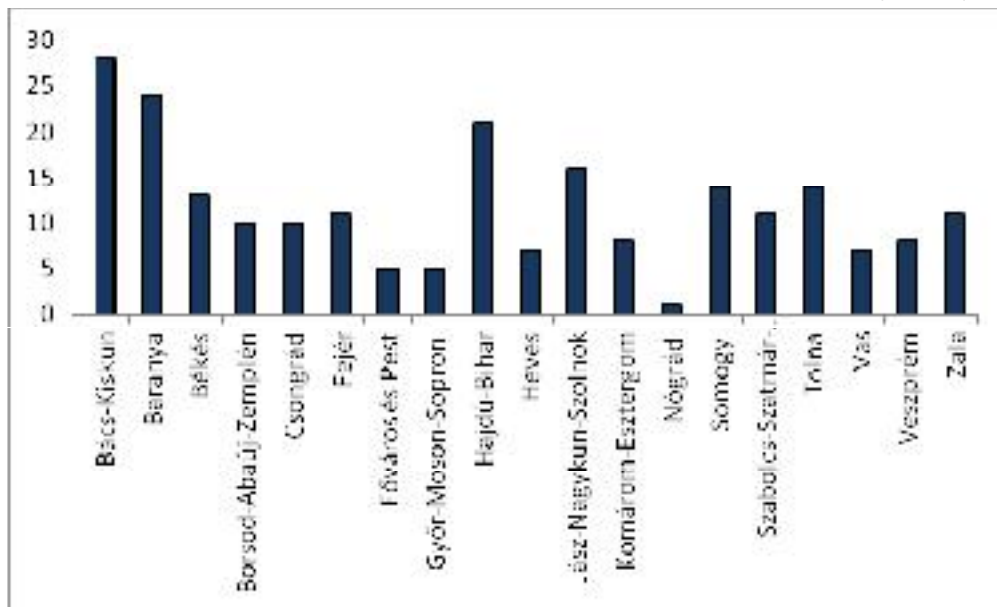
	2007	2008	2009	2010	2011
Termelői csoportok száma (db)	208	245	250	245	246
Tagok száma (fő)	17 800	19 200	20 500	20 230	18 660
Tagi árbevétel (Mrd Ft)	210	240	200	210	257

Forrás: VM

A termelői csoportok által 2011-ben foglalkoztatott alkalmazottak száma mintegy 1000 fő volt. A tagok, a tagok családtagjai és a társas vállalkozások figyelembevételével a termelői csoport rendszer mintegy 27 000 fős teljes munkaidős foglalkoztatási egyenértéket jelenít meg. A tagok 85 százaléka természetes személy termelő, 15 százaléka jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaság.

Regionális megközelítésben a csoportok megalakulása követi a jelentős mezőgazdasági potenciállal rendelkező területeinket, illetve felismerhetők a földrajzi sűrűség tekintetében is mesterséges folyamatok. A Dunántúl szervezettsége például sok szempontból jobbnak mondható, mint a hagyományosan földművelést folytató alföldi területeké.

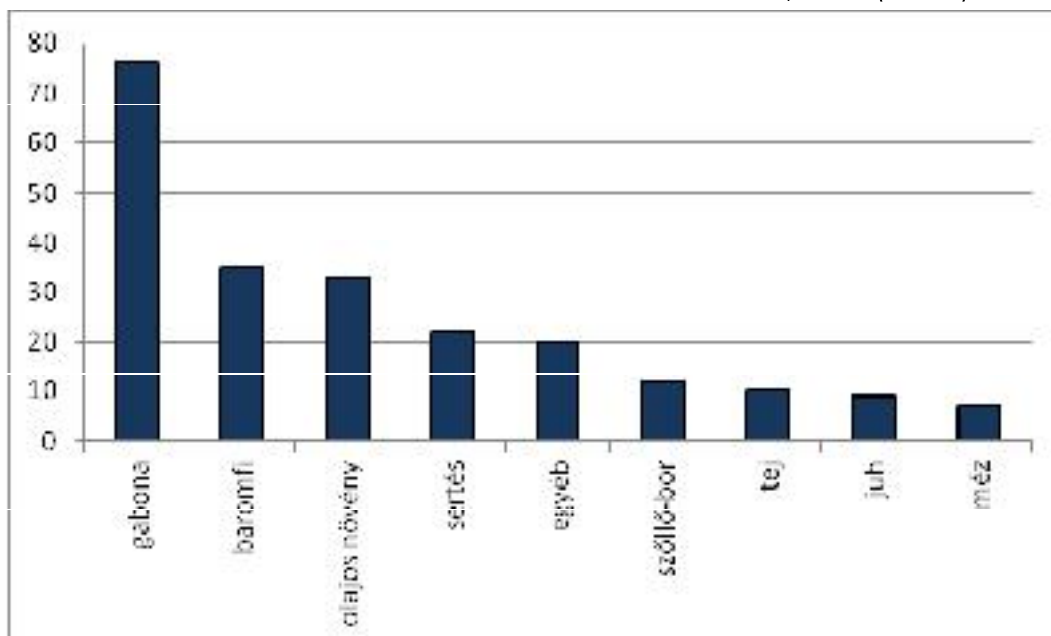
2. ÁBRA: A TERMELŐI CSOPORTOK MEGOSZLÁSA MEGYÉNKÉNT, 2013 (DARAB)

Forrás: VM

A legtöbb termelői csoport a termelői és értékesítési oldalról is sokszereplős gabona ágazatban alakult meg. Ezt követik az utóbbi évek nehéz helyzetben lévő ágazatai a magas takarmányárakkal és alacsony értékesítési árakkal jellemezhető sertés és baromfi ágazatok valamint a piaci oldalról szintén hullámzó olajos növény ágazat.

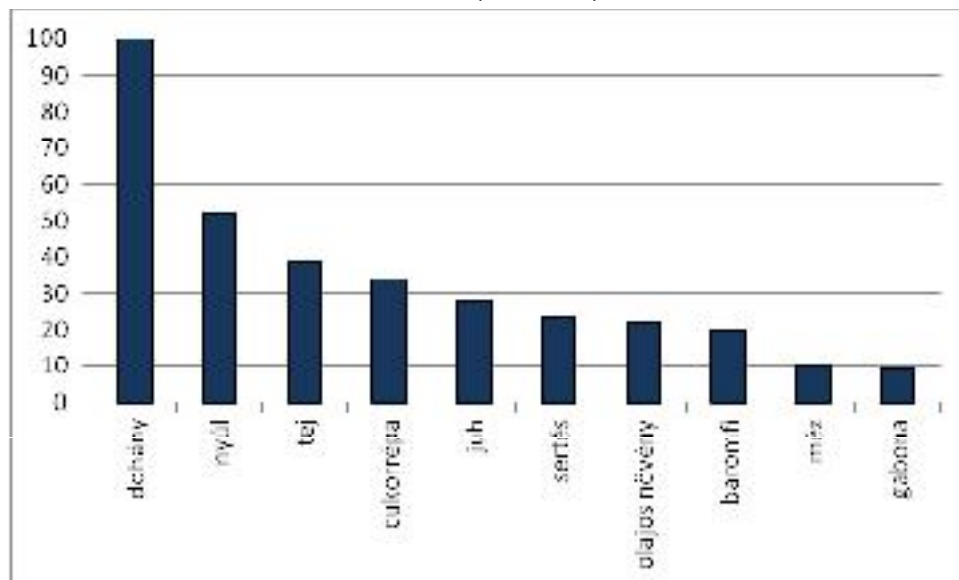
3. ÁBRA: A TERMELŐI CSOPORTOK ÁGAZATI MEGOSZLÁSA, 2013 (DARAB)

Forrás: VM

Az Agrárgazdasági Kutató Intézet 2010-ben készítette azt a tanulmányt⁶, amelyben a 3. ábrán látható ágazati részesedéseket tárta fel. Az adatok különösen figyelemreméltóak a rendszer rövid fejlődésének tükrében, hiszen a csoportok 2008-ban még kevesebb, mint öt éve szerveződtek és működtek.

4. ÁBRA: A TERMELŐI CSOPORTOK ÁGAZATONKÉNTI RÉSZESÉDÉSE AZ ORSZÁGOS TERMELÉSBŐL, 2008
(SZÁZALÉK)

Forrás: AKI, 2010

Összegzés

A mezőgazdasági termelők termékeinek értékesítésére megalakult termelői csoportok az elmúlt tíz évben megerősödtek és egyes ágazatokban az agrárium megkerülhetetlen szereplőivé váltak, de tevékenységük kiteljesedéséhez további évek és a szervezetek működését segítő támogatások szükségesek.

Az eddigi működési és ellenőrzési tapasztalatok alapján kiemelten **fontos a valódi szövetkezők támogatása**. Ennek érdekében 2013. elejétől már csak szövetkezeti formában működő csoport adhatja be termelői csoportként való elismerési kérelmét a VM-hez, Kft-ként nem nyerhetnek elismerést a továbbiakban a termelői csoportok.

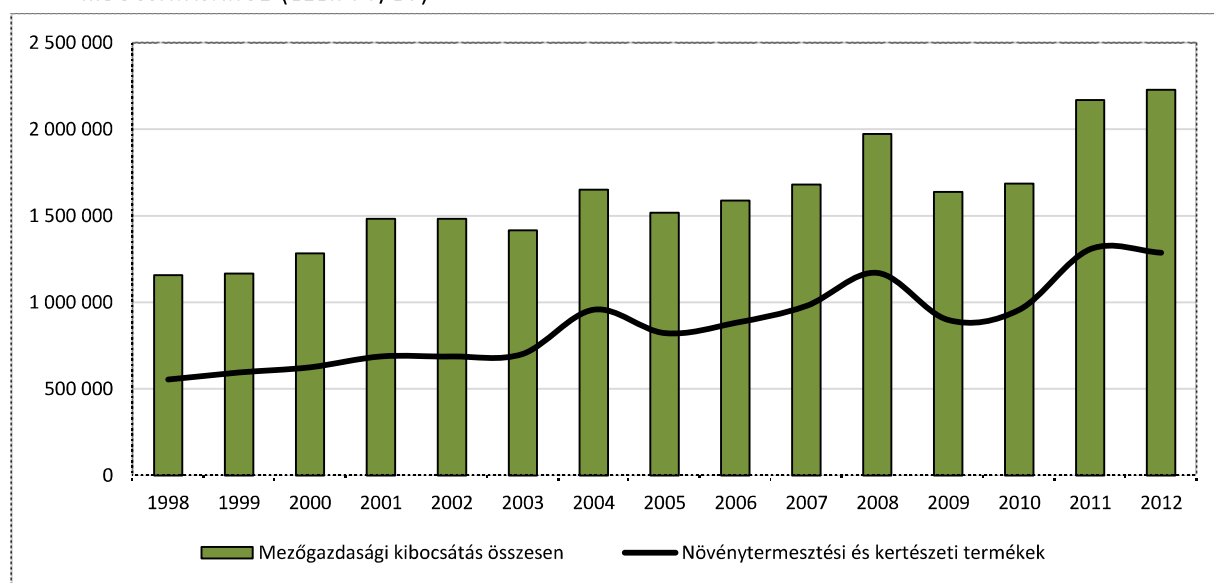
A potenciális agrárpiacaink kielégítésére egyöntetű, azonosan jó minőségű és nagy tömegű áruval kell rendelkezünk. Ezt egy-két nagyméretű gazdaság kivételével a **kisebb méretű gazdaságok csak akkor képesek teljesíteni, ha a jól szervezett** szövetkezeti forma előnyeit kihasználva – azonos technológia, azonos minőség, olcsóbban, nagy tömegben beszerezhető inputanyagok, nagy mennyiségű áruval rendelkezve kedvezőbb tárgyalási pozíció, stb. – **jelennek meg a piacokon**. Ennek hiányában a kisebb méretű gazdaságokat a kereskedelem, a felvásárlók továbbra is kijátsszák majd egymás ellen, saját érdekeik mentén.

⁶ Termelői csoportok és a zöldség gyümölcs ágazatban működő termelői szerveződések Magyarországon

2.2 Szántóföldi növénytermesztési ágazat bemutatása

Magyarország 2012-ben rekordszintű, 2 228 milliárd Ft értékű mezőgazdasági kibocsátást ért el, melynek egyértelmű **húzóágazata** a növénytermesztési és kertészeti termékek, azon belül a **szántóföldi növénytermesztés termékei voltak**. A szántóföldi növénytermesztésen belül a gabonafélék, ipari növények, és takarmánynövények az ágazat teljes kibocsátásának a 41,7 százalékát adták. A mezőgazdaságon belüli növénytermesztés javára kialakult arányeltolódások jól magyarázhatók Magyarország kiváló agroökológiai adottságaival. A növénytermesztés dominanciája hosszú folyamat, melyben az ökológiai adottságok mellett szerepet játszik az EU agrár támogatáspolitikája, a hazai birtokviszonyok, valamint a piaci igények is.

5. ÁBRA: A NÖVÉNYTERMESZTÉS RÉSZARÁNYÁNAK VÁLTOZÁSA A MEZŐGAZDASÁG TELJES KIBOCSÁTÁSÁHOZ (EZER Ft/ÉV)

Forrás: KSH

Ezek a tendenciák azonban nemcsak Magyarországra jellemzőek, az EU legtöbb országában egyfajta specializáció figyelhető meg. Azokban az országokban, ahol szintén jelentős a termőterület nagysága, ott a növénytermesztés részesedése is jelentősebb, ilyen pl. Németország, Franciaország; míg az állattenyésztés dominanciája a nagy legelőterületekkel rendelkező országokban figyelhető meg, pl. Írorszában.

A szántóföldi növénytermesztés illetve a növényi termékek makrogazdasági jelentősége nemcsak a mezőgazdasági teljesítményhez való hozzájárulásával fejezhető ki, hanem az agrár-külkereskedelemben betöltött szerepével is. **2012-ben a teljes agrárexportnak a 37 százalékát a növényi termékek tették ki**, a legnagyobb áruosztály exportértéke 2,9 milliárd euró volt. Ez az előző évhez viszonyítva 15 százalékos bővülés. Ezen belül a legnagyobb exportárbevételt

biztosító gabonafélék a teljes agrárexport értékének ötödét 19 százalékot adták 2012-ben. **Összesen 6,7 millió tonna gabonát értékesítettünk külföldön**, melyből 4,8 millió tonna kukorica volt. A kukorica export 98 százaléka az EU-ba áramlott, sorrendben Hollandia, Olaszország, Románia és Németország felé.

A növénytermesztés globális szintű teljesítményét vizsgálva **az egyik legstabilabb ágazatnak tekinthető**, hiszen a világpiaci áraknak és a kereslet-kínálat törvényszerűségeinek köszönhetően **a felvásárlási árak és a termelt mennyiség valamelyest mindig kompenzálják egymást**. Globálisan gyenge terméseredményeket a növekvő kereslet miatt kialakult felvásárlási árak ellentételezik, míg kedvező hozamok esetén az árak alacsonyabbak. Visszatekintve az elmúlt 5 évre jól kirajzolódik, hogy a világ gabonatermés csökkenése milyen egyéb piaci válságokat okozott. A 2007-2008-as élelmiszer árrobbanás egyik oka volt a globális gabona és olajosmag készleteinek megcsappanása, melyet a klímaváltozás okozta szélsőséges időjárási viszonyok és a vízhiány okozott. 2010 második felében pánikhangulat alakult ki az oroszországi tűzvészekkel súlyosbított aszály következtében. Negyven éve nem tapasztaltak ilyen csapadékhányt Oroszországban és Ukrajnában, a termés kiesés egyes becslések szerint 25-30 százalékra volt tehető. Ez a hozamkiesés jelentős árszint emelkedést eredményezett az élelmiszerek piacán. 2012-ben pedig a világ legjelentősebb kukoricatermő területén, az Amerikai „Corn Belt”-en, Oroszországban, Ukrajnában, Kazahsztánban, Spanyolországban, Olaszországban, Szerbiában, Romániában, Bulgáriában és Magyarországon is súlyos aszály pusztított, így megfelelő termésmennyiség jellemezte a szezont. **A termés kiesés a tavalyi évben itthon és az EU-ban is élelmiszerár emelkedést, valamint takarmánypiaci válságot eredményezett.**

Érdemes kiemelni, hogy tőzsdei szakértők szerint a lakosság növekedése miatti élelmiszerkereslet, valamint a bioüzemanyagok által generált többlet szükséglet miatt a kukorica az egyik legjövődolgozóbb tőzsdei befektetésnek számít.

Az ágazat világpiaci változásai hatással voltak a 2012. évi hazai folyamatokra is. Az elmúlt évben a rendkívül száraz és meleg időjárás miatt kedvezőtlenül alakultak a termésmennyiségek. A Nemzeti Élelmiszer Biztonsági Hivatal adatai alapján gabonából 24 százalékkal csökkent a termésmennyiség, melyet elsősorban a kukorica hozamainak visszaesése okozott.

A 2010-re egy különösen csapadékos évként tekinthetünk vissza, melyet olyan 2011-es év követett, ami hosszú idők óta az egyik legszárazabb év volt. 2011-ben összesen országos átlagban 404 mm csapadék esett, mely hozzávetőlegesen a 60 százaléka egy átlagos év csapadék mennyiségének. 2012. az előző évhez viszonyítva is rendkívül száraz év volt, országos szinten nem esett több mint 350 mm csapadék. A szokatlanul alacsony csapadékmennyiség különösen az első kilenc hónapban volt jellemző. Ezzel párhuzamosan az országos átlaghőmérséklet a hónapok többségében jelentősen meghaladta a sokéves átlagot; a 2012-es nyár az elmúlt 112 év 2. legmelegebb nyara volt.

A mezőgazdaság 2011-ben (az megelőző év csapadékmennyiségének köszönhetően) csak kisebb mértékben, 2012-ben viszont már komolyan megérezte a szárazságot. A csapadékhány mellett a

folyamatos magas hőmérséklet okozta gyorsabb párolgás is hozzájárult a termőföldek kiszáradásához.

Az egyre szélsőségesebbé váló időjárás jelentősen befolyásolja a terméseredményeket, ezáltal a gazdálkodói jövedelemtermelő képességet. Ezek kiküszöbölése, valamint a klímaváltozáshoz történő adaptáció, ezáltal a kiegyensúlyozott piaci viszonyok megteremtése nemcsak hazai törekvés, hanem KAP vidékfejlesztési prioritás is.

A termelési adatok⁷ alapján 2012-ben gabonából 2,7 millió hektárról összesen 10,3 millió tonna terményt takarítottak be. A betakarított terület 1,9 százalékkal nagyobb volt, mint 2011-ben, azonban a termésmennyiség 25 százalékkal csökkent, és a 2007-2011 közötti időszak éves átlagánál is 22 százalékkal kevesebb lett. Kalászos gabonából összesen 5,5 millió tonna termett, 2 százalékkal kevesebb, mint 2011-ben. Búzát tavaly 1,0 millió hektáron, az előző évinél 9 százalékkal nagyobb területen termeltek. A raktározásra kerülő búza mennyisége 4,0 millió tonnát tett ki, ami az egy évvel korábbi eredménynél 3 százalékkal szerényebb. Rozsból 78 ezer, árpából 996 ezer tonnát takarítottak be. Mindkét kalászos gabona termésmennyisége kisebb mértékben nőtt 2011-hez képest. Zabból az előző évinél 9 százalékkal többet (140 ezer tonnát) takarítottak be, a tritikálé termésmennyisége (347 ezer tonna) közel azonos a 2011-es évvel.

Az aszály a legnagyobb károkat a kukorica esetében okozta. A kukorica termőterülete 1,2 millió hektár volt, közel 3 százalékkal kisebb, mint a megelőző évben. A bizonytalan terméskilátások miatt a NÉBIH előzetes termésbecsléseiben 15-75 százalékos termésvesztést prognosztizált. A 4,7 millió tonnás termés végül 41 százalékkal lett kevesebb az előző évinél. A 3,9 tonna/hektáros termésátlag 39 százalékkal maradt el az egy évvel korábbtól.

A főbb olajos magvakat 774 ezer hektárról, 5 százalékkal kisebb területről takarítottak be 2012-ben. Napraforgót az eddigi legnagyobb területen, 607 ezer hektáron takarítottak be. Azonban az aszály miatt a tavalyinál 5 százalékkal kisebb, csupán 1,3 millió tonna termett. A repce betakarított területe (167 ezer hektár) közel 30 százalékkal csökkent, miután a növény fejlődésének korai szakaszában az időjárás olyan mértékben károsította a táblákat, hogy a gazdák sok helyen kitércsázták. Ennek eredményeként a termésmennyiség is hozzávetőlegesen a negyedével (-24 százalék) esett vissza. Ugyanakkor a megmaradt táblákon a repce termésátlaga 7 százalékkal magasabb volt a 2011. évihez képest.

Cukorrépából 2012-ben 17 ezer hektáron 759 ezer tonnát, az előző évinél 11 százalékkal kevesebbet termeltek. A cukorrépa-vetésterület 66 százaléka a Dunántúlon koncentrálódott, mivel a termést 2008-tól egyedül a kaposvári cukorgyár fogadja. Burgonyából 2012-ben 497 ezer tonna, az előző évinél 17 százalékkal kevesebb termett.

A 2012-es év gabonaárai némiképp ellentmondásosan alakultak, hiszen az aszály sújtotta területek teljes kukorica termésmennyisége több mint 40 százalékot meghaladóan csökkent, míg

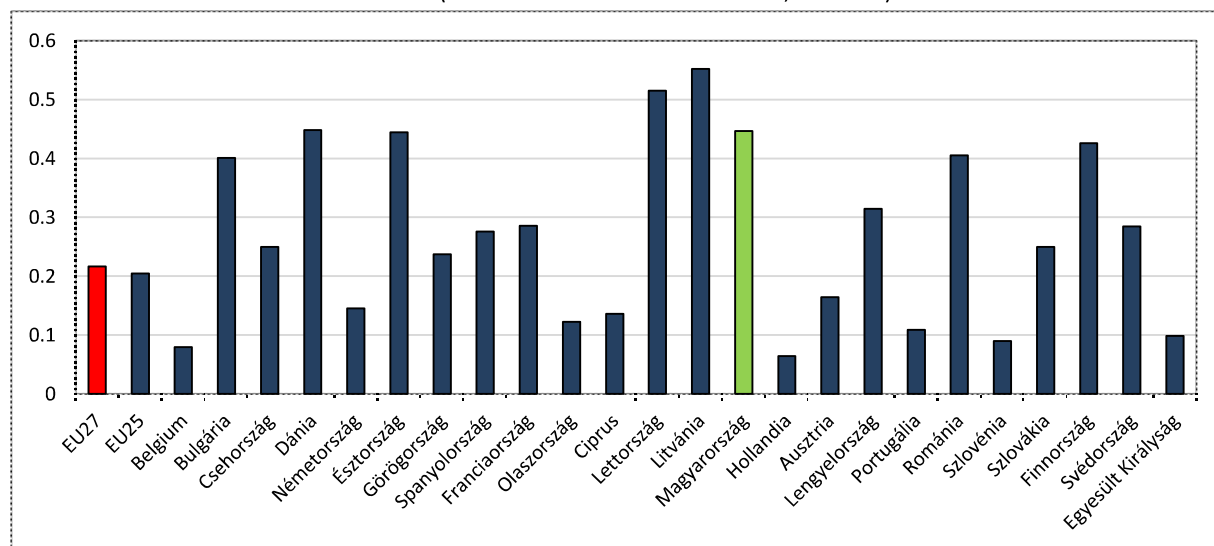
7

<https://www.aki.gov.hu/publikaciok/publikacio/a:447/Fontosabb+n%C3%B6v%C3%A9nyek+megyei+term%C3%A9s%C3%A1tlagai+2007-2012+k%C3%B6z%C3%B6tt>

a világ többi országában átlagos hozamok születtek. Így a világ teljes kukorica termésmennyisége csupán 4 százalékkal volt alacsonyabb, mint az egy évvel korábbi. A kukorica végső betakarításáig, azonban számos sokszor túlságosan pesszimista terméskilátás látott napvilágot, melyet többek között publikált az USDA⁸, IGC⁹ is. Emiatt év közben a kukorica chicagói tőzsdei ára jelentős ingadozást mutatott, hiszen az első félévben az árak akár a 284 USD/tonnát is elérték, mely a betakarítást követő időszakában, ősszel 230 USD/tonnáig csökkentek. Ezt a tendenciát követték a Párizsi árutőzsde, valamint a Budapest árutőzsde árai is. Magyarországon az év első hónapjaiban 62 ezer Ft/tonna ára volt a kukoricának, mely novemberre alig haladta meg az 52,9 ezer Ft-ot. A búza esetében az árak nem szárnyaltak ennyire, köszönhetően a földrajzilag is kiegyensúlyozott hozamoknak. A 2012-ben az árak jóformán végig tartották a 285-290 USD/tonna értéket, mely az európai és hazai árakra is kedvezően hatott. Itthon átlagosan 63 ezer Ft/tonnáért lehetett őszi búzát vásárolni. Érdeemes hangsúlyozni, hogy ezek az árak az egy évvel korábbihoz viszonyítva lényegesen magasabbak, Magyarországon kukorica esetében a felvásárlási árak közel 30 százalékkal magasabbak, míg a búzánál is 20 százalék feletti áremelkedésről beszélhetünk.

Magyarország kiváló agrökológiai adottságai közül az egyik legmeghatározóbb a művelhető termőterület arány, amely alapvetően meghatározza a szántóföldi művelési ág potenciálját is. Magyarország 9,3 millió hektáros területéből **7,3 millió hektár művelhető terület**, ebből a szántó 4,3 millió hektár, a kert 82 ezer hektár, a szőlő 83 ezer hektár, míg a gyepek 760 ezer hektárt tesznek ki. Ez az ország lakosságának számához viszonyítva jelentős, az 1000 főre eső termőterület nagysága 446 ha (Eurostat 2008). Ez a **termőterületi arány az EU27-ek több mint kétszerese**. Az EU-ban csak Lettország és Dánia előzi meg minket.

6. ÁBRA: TERMŐTERÜLETEK ARÁNYÁNAK ALAKULÁSA A NÉPESSÉG SZÁMÁHOZ VISZONYÍTVA
(EGY FŐRE ESŐ TERMŐTERÜLET, HEKTÁR)

forrás: EUROSTAT, saját számítás

⁸ United States Department of Agriculture – USA Földművelésügyi Minisztériuma

⁹ International Grain Council – Nemzetközi Gabonatanács

2.3 Élelmiszerpazarlás hazai alakulása

Az egész világon az előállított élelmiszer mintegy harmada, vagyis nagyjából évi 1,3 milliárd tonna megy veszendőbe – mutatta ki az Élelmezési és Mezőgazdasági Világszervezet (FAO) egyik friss tanulmánya¹⁰.

A jelentés különbséget tesz az élelmiszervesztesség és az élelmiszer-pazarlás között. Az élelmiszervesztesség az aratás közben, az aratás után, és az előállítási folyamat közben keletkezett veszteség. Ez a jelenség alapvetően a fejlődő országokra jellemző, mely alapvetően a rossz minőségű infrastruktúrának, az alacsony szintű technológiának, és a kevés befektetésnek köszönhetően.

Az élelmiszerpazarlás elsősorban a fejlett országokban jelent problémát, amelyhez hozzájárulnak a kereskedők, alapanyag-termelők, szállítók, élelmiszer-feldolgozók, a fogyasztók és a vendéglátás is. Az élelmiszer-pazarlás tartalma az emberi fogyasztásra alkalmas élelmiszer valamilyen oknál fogva történő „elvesztegetése”. Az egy főre jutó élelmiszer pazarlás mértéke évente Észak-Amerikában és Európában 95-115 kg-ra tehető.

Élelmiszerpazarlás, más néven élelmiszerhulladék a termékpálya valamennyi fázisában termelődik, így a termelői, feldolgozó, kereskedelmi fázisban, képződik élelmiszerhulladék az élelmiszer szolgáltatási/vendéglátóiparban, valamint a háztartásoknál is.

Az EU Bizottság is egyre többet foglalkozik a témával, melynek jelentőségét egy tanulmányban is bemutatja.¹¹ A Bizottság azért is tartja fontosnak, hogy felhívja a figyelmet az élelmiszerpazarlás mértékére, hogy ezáltal csökkentse az EU, valamint a tagországok üvegházhatású gáz kibocsátását, valamint teljesítse a hulladéklerakókról szóló uniós irányelvet (European Landfill Directive¹²). Az élelmiszerpazarlás hozzájárul más erőforrások, úgymint a víz, talaj, energia, munkaerő pazarlásához is, és ezeken túl hozzájárul az üvegházhatású gázok kibocsátásának növekedéséhez is.

Hozzávetőlegesen 90 millió tonna élelmiszerhulladék keletkezik évente az EU-ban; az Eurostat adatai alapján a **Magyarországról készített becslés szerint az itthon megtermelt élelmiszerhulladék meghaladja az 1,8 millió tonnát.** Ennek 17 százaléka (311 ezer tonna) a mezőgazdasági termelés során, 63 százaléka termelés feldolgozás fázisában, a 2,5 százaléka háztartásokban, míg a maradék 16 százalék egyéb folyamatokban keletkezik. **A háztartási élelmiszer hulladék egy főre vetített értéke 40 kg/év.**

Megfigyelhető tendencia az EU tagállamaiban, hogy az egyes termelési fázisok esetében a magasabb termelési színvonallal rendelkező országoknál alacsony a termelési és feldolgozási fázisban keletkező kidobott élelmiszer aránya, míg a háztartási veszteség mennyisége magas.

¹⁰ <http://www.fao.org/docrep/014/mb060e/mb060e00.pdf>

¹¹ http://ec.europa.eu/environment/eussd/pdf/bio_foodwaste_report.pdf

¹² A Tanács 1999/31/EK irányelve (1999. április 26.) a hulladéklerakókról

A élelmiszer veszteség fő okai között szerepel többek között termelési lánc szereplői közötti gyenge koordináció, az élelmiszerhez szükséges alapanyagokat sokszor több különböző országokból lehet beszerezni. Minél hosszabb a szállítási út, annál nagyobb az esély, hogy az élelmiszerhez szükséges összetevő megromlik, kiömlik/szétszóródik/sérül, ezáltal felhasználhatatlanná válik. A supermarketek valamint a fogyasztók egy része egyre nagyobb hangsúlyt fordít a termékek külalakjára. Az esztétikailag nem megfelelő (de tartalmában/élvezeti értékében hibátlan) termék a szemétként végzi. Élelmiszerhulladék keletkezhet akkor is, ha az élelmiszer-feldolgozás során a termék csomagolása sérül, a gyártónak és a kereskedőnek pedig olcsóbb kidobni vagy megsemmisíteni, mint újracsomagolni azt.

A háztartásokban a legtöbb ennyivaló a fogyasztói tudatosság hiányában kerül kidobásra; a megfelelő élelmiszervásárlási és élelmiszerfogyasztási szokások e tekintetben nem alakultak ki. A fogyasztó nincs tisztában azzal, a kidobott élelmiszer környezeti, gazdasági, társadalmi hatásaival, illetve az általa megspórolható erőforrásokkal. A fogyasztói magatartást a szükségesnél több vásárlására buzdító marketing ösztönzi.

Az előrejelzések szerint, a Föld lakosságának jelenlegi ütemű növekedése és fogyasztási szokásai alapján 2020-ra az élelmiszerhulladék mértéke a jelenlegi 89,3 millió tonnáról elérheti a 126 millió tonnát.

Az élelmiszerpazarlás káros hatása nem csak output oldalon, hanem input oldalon is megjelenik. Ezek az élelmiszer előállításához, feldolgozásához, tárolásához, szállításához, kereskedelméhez felhasznált erőforrások elvesztegetése: a termőföld, a víz, az energia, anyagok.

Az EU Bizottság által megjelentett tanulmány szerint a fejlett országok széndioxid kibocsátásának 10 százaléka olyan élelmiszer miatt keletkezik, melyet nem fogyasztanak el. A kidobott élelmiszer továbbá rothadási folyamat során metánt állít elő, mely 25-ször erősebb üvegházhatású gáz, mint a szén-dioxid.